Materiallar to’plami · Conference Proceedings

“Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlarni ta’minlash: global chaqiriqlar va milliy yechimlar(Fuqarolarning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlari: transmilliy muammolar va ularni hal etish mexanizmlari)”

01 October – 14 November 2026

UDK 658

IQTISODIY, IJTIMOIY VA MADANIY HUQUQLARNI TA’MINLASH: GLOBAL CHAQIRIQLAR VA MILLIY YECHIMLAR

SPORT INVENTARLARI ISHLAB CHIQARUVCHI KORXONALARDA MAHSULOT SIFATINI BOSHQARISHNING “JONLI LABORATORIYA” MODELINI TAKOMILLASHTIRISH

Ixtiyor Baxtiyorovich Xamraqulov*

Iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), Farg‘ona davlat texnika universiteti doktoranti

✉ ixtiyor121@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada sport inventarlari ishlab chiqaruvchi korxonalarda mahsulot sifati va xavfsizligini boshqarishning innovatsion yondashuvlari tadqiq etilgan. Laboratoriya sinovlari, real foydalanish sharoitidagi kuzatuvlar va servis natijalarini yagona boshqaruv tizimiga integratsiyalashga asoslangan “jonli laboratoriya” modelining nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Sport inventarlarini ishlab chiqarish jarayonida sifat nazoratini takomillashtirish, iste’molchilar bilan qayta aloqa mexanizmini shakllantirish hamda mahsulot konstruksiyasini uzluksiz rivojlantirishning iqtisodiy ahamiyati asoslangan. “Baliqchi sport inventarlari sinov markazi”ni tashkil etish loyihasining investitsion ko‘rsatkichlari tahlil qilinib, mahalla va xonadon sport zallaridan amaliy sinov muhiti sifatida foydalanish imkoniyatlari ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari sport inventarlari ishlab chiqaruvchi korxonalarning innovatsion salohiyatini rivojlantirish, mahsulot sifatini oshirish va raqobatbardoshlikni mustahkamlashga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar

sport inventarlari, mahsulot sifati, jonli laboratoriya, innovatsion faoliyat, laboratoriya sinovlari, standartlashtirish, sertifikatlash, investitsiya samaradorligi, raqobatbardoshlik, qayta aloqa.

Introduction — Kirish

Zamonaviy sanoat korxonalarining raqobatbardoshligi ishlab chiqarish hajmi, mahsulot tannarxi va moliyaviy natijalar bilan bir qatorda, mahsulot sifati, xavfsizligi hamda iste’molchilar ehtiyojlariga moslashuvchanligi bilan belgilanadi. Ayniqsa, sport inventarlari ishlab chiqarish sanoatida sifatni boshqarish masalasi alohida ahamiyatga ega. Chunki ushbu tarmoq mahsulotlari insonning jismoniy faolligi, mashg‘ulot jarayonidagi xavfsizligi va sport natijalariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Sport inventarlarining texnik xususiyatlari ishlab chiqarish bosqichida belgilangan talablarga javob berishi ularning real foydalanish sharoitida ham bir xil natija ko‘rsatishini to‘liq kafolatlamaydi. Mahsulotdan foydalanish intensivligi, tashqi muhit, foydalanuvchilarning jismoniy imkoniyatlari va ekspluatatsiya sharoitlari uning chidamliligi hamda xavfsizligiga ta’sir qilishi mumkin.

Shu sababli sport inventarlarini ishlab chiqarishda sifat nazoratini faqat tayyor mahsulotni tekshirish bilan cheklash yetarli emas. Mahsulotni loyihalash, tajriba namunalarini tayyorlash, laboratoriya sinovlaridan o‘tkazish, real foydalanish jarayonini kuzatish va servis ma’lumotlarini tahlil qilish bosqichlari o‘zaro bog‘liq holda tashkil etilishi zarur.

O‘zbekistonda sport infratuzilmasining rivojlanishi, ommaviy sportga bo‘lgan e’tiborning kuchayishi va mahalliy sport mahsulotlariga talabning ortishi ishlab chiqaruvchi korxonalar uchun yangi imkoniyatlarni

shakllantirmoqda. Biroq mahalliy mahsulotlarning ichki va tashqi bozorlarda raqobatbardoshligini ta’minlash ularning sifatini xalqaro talablarga moslashtirish, sinov infratuzilmasini rivojlantirish va innovatsion ishlanmalarni ishlab chiqarishga joriy etishni talab qiladi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi sport inventarlari ishlab chiqaruvchi korxonalarda mahsulot sifatini boshqarishning “jonli laboratoriya” modelini ilmiy-uslubiy jihatdan asoslash hamda laboratoriya sinovlari, real foydalanish kuzatuvlari va servis natijalarini yagona boshqaruv tizimiga integratsiyalash imkoniyatlarini aniqlashdan iborat.

Methods — Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, iqtisodiy-matematik baholash, investitsion tahlil va sifatni boshqarish jarayonlarini kompleks o‘rganish usullaridan foydalanilgan. Tadqiqot obyekti sifatida Andijon viloyati Baliqchi tumanida faoliyat yuritayotgan “LB SPORT” MChJ va “MAGNA SPORT” MChJ korxonalari tanlangan.

Tadqiqot metodologiyasining asosini mahsulot sifatini boshqarishning uzluksiz qayta aloqa tamoyili tashkil etadi. Ushbu tamoyilga ko‘ra, mahsulotning texnik va ekspluatatsion xususiyatlari faqat ishlab chiqarish bosqichida emas, balki undan foydalanish jarayonida ham muntazam baholanadi. Olingan ma’lumotlar mahsulot konstruksiyasini takomillashtirish va ishlab chiqarish texnologiyalarini rivojlantirish uchun foydalaniladi.

“Jonli laboratoriya” modeli laboratoriya sinovlari, real foydalanish sharoitidagi kuzatuvlar va servis natijalarini o‘zaro bog‘lovchi boshqaruv tizimi sifatida qaraladi. Laboratoriya sinovlarida mahsulotning texnik ko‘rsatkichlari, konstruktiv mustahkamligi va xavfsizlik talablari bo‘yicha muvofiqligi baholanadi.

Real foydalanish bosqichida mahsulotning amaliy ekspluatatsiya jarayonidagi holati o‘rganiladi. Bunda mahalla sport zallari, xonadon sport burchaklari va boshqa sport infratuzilmasi obyektlaridan kuzatuv muhiti sifatida foydalanish nazarda tutiladi.

Servis natijalarini tahlil qilish bosqichida mahsulotdan foydalanish davomida yuzaga kelgan texnik nosozliklar, ta’mirlash ehtiyoji va iste’molchilarning murojaatlari o‘rganiladi. Ushbu ma’lumotlar mahsulotning zaif tomonlarini aniqlash va ishlab chiqarish jarayonida zarur o‘zgartirishlarni amalga oshirish uchun muhim axborot manbai hisoblanadi.

Tadqiqotda sinov infratuzilmasini tashkil etishning iqtisodiy imkoniyatlarini baholash uchun sof joriy qiymat, ichki daromadlilik me’yori va diskontlangan qoplanish muddati kabi investitsion ko‘rsatkichlardan foydalanilgan.

Results — Tadqiqot natijalari

Tadqiqot natijasida sport inventarlari ishlab chiqaruvchi korxonalarda mahsulot sifatini boshqarishning “jonli laboratoriya” modeli ishlab chiqilgan. Mazkur model laboratoriya sinovlari, real foydalanish sharoitidagi kuzatuvlar va servis natijalarini yagona uzluksiz boshqaruv sikliga integratsiyalashga asoslanadi.

Modelning asosiy ilmiy natijasi mahsulot sifatini boshqarish jarayonida ishlab chiqaruvchi korxona va iste’molchi o‘rtasida tizimli qayta aloqa mexanizmini shakllantirishdan iborat. Ushbu mexanizm mahsulotning texnik ko‘rsatkichlarini real foydalanish natijalari bilan taqqoslash va aniqlangan kamchiliklarni ishlab chiqarish jarayoniga qayta yo‘naltirish imkonini beradi.

Taklif etilgan model doirasida sport inventarlarining laboratoriya sinovlari va ekspluatatsion kuzatuvlarini birlashtirish nazarda tutilgan. Bunda mahsulotning dastlabki texnik baholash natijalari keyingi foydalanish jarayonida olingan ma’lumotlar bilan to‘ldiriladi.

Mazkur yondashuv ishlab chiqaruvchi korxonalarga mahsulot konstruksiyasini takomillashtirish, materiallardan foydalanish samaradorligini oshirish va ekspluatatsiya davomida yuzaga keladigan nosozliklarning sabablarini aniqlash imkonini beradi.

Tadqiqotda “LB SPORT” MChJ va “MAGNA SPORT” MChJ hamkorligida “Baliqchi sport inventarlari sinov markazi”ni tashkil etish bo‘yicha tashkiliy-iqtisodiy taklif ishlab chiqilgan. Ushbu markaz sport inventarlarining texnik va ekspluatatsion xususiyatlarini baholash, laboratoriya sinovlarini tashkil etish va mahsulot sifatini monitoring qilishga qaratilgan.

Sinov markazini tashkil etish loyihasining boshlang‘ich investitsiya hajmi 3,21 milliard so‘m darajasida

baholangan. Investitsion hisob-kitoblarga ko‘ra, loyihaning sof joriy qiymati 4,394 milliard so‘mni, ichki daromadlilik me’yori 46,3 foizni va diskontlangan qoplanish muddati 3,3 yilni tashkil etishi prognoz qilingan.

Mazkur hisobiy natijalar sinov markazini tashkil etish loyihasining iqtisodiy jihatdan istiqbolli bo‘lishi mumkinligini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, ushbu ko‘rsatkichlar loyihaning belgilangan moliyaviy va tashkiliy shartlar asosida baholangan natijalari hisoblanadi.

Tadqiqot doirasida 2027–2030-yillarda Baliqchi tumanida 30 ta mahalla sport zali va 800 ta xonadon sport burchagini tashkil etish bo‘yicha amaliy dastur ham taklif etilgan. Mazkur sport obyektlaridan foydalanish ishlab chiqarilgan mahsulotlarning real ekspluatatsion xususiyatlarini kuzatish va iste’molchilar bilan qayta aloqa tizimini rivojlantirish imkonini beradi.

Shuningdek, model doirasida mahsulotlarga QR-pasportlarni biriktirish orqali ularning texnik xususiyatlari, sinov natijalari va servis tarixini yagona axborot tizimida umumlashtirish taklif etilgan. Bunday yondashuv mahsulotning foydalanish davri davomida shakllanadigan ma’lumotlarni tizimlashtirishga xizmat qiladi.

Discussion — Natijalar muhokamasi

Olingan natijalar sport inventarlari ishlab chiqaruvchi korxonalarda mahsulot sifatini boshqarishning an’anaviy yondashuvlarini takomillashtirish zarurligini ko‘rsatadi. An’anaviy tizimda sifat nazorati asosan ishlab chiqarish bosqichida amalga oshiriladi va mahsulotning belgilangan texnik talablarga muvofiqligini tekshirishga yo‘naltiriladi.

“Jonli laboratoriya” modelida esa sifatni boshqarish mahsulotning butun foydalanish davrini qamrab oladi. Bunda laboratoriya sinovlari va real foydalanish natijalari o‘rtasidagi bog‘liqlik kuchayadi.

Mazkur yondashuvning muhim afzalligi mahsulotdagi kamchiliklarni iste’molchilarning amaliy tajribasi asosida aniqlash imkoniyatidir. Masalan, laboratoriya sharoitida belgilangan talablarga javob bergan sport inventari intensiv foydalanish jarayonida qo‘shimcha texnik muammolarni yuzaga keltirishi mumkin. Bunday holatlarni muntazam kuzatish ishlab chiqaruvchiga mahsulot konstruksiyasini o‘z vaqtida takomillashtirish imkonini beradi.

Modelning iqtisodiy ahamiyati mahsulot sifatini oshirish bilan birga, takroriy nosozliklar, kafolatli ta’mirlash va iste’molchilar e’tirozlari bilan bog‘liq xarajatlarni kamaytirish imkoniyatlarida namoyon bo‘ladi. Biroq ushbu iqtisodiy natijalarga erishish kuzatuv ma’lumotlarining ishonchliligi, ularni qayta ishlash sifati va ishlab chiqaruvchi korxonaning tegishli boshqaruv qarorlarini amalga oshirish imkoniyatlariga bog‘liq.

Sinov markazini tashkil etish kichik va o‘rta ishlab chiqaruvchilar uchun hamkorlik asosida foydalaniladigan infratuzilmani shakllantirishi mumkin. Chunki mustaqil laboratoriya tashkil etish va zarur sinov uskunalarini xarid qilish har bir korxona uchun katta investitsiya xarajatlarini talab etadi.

Mahalla va xonadon sport obyektlarini sinov muhitiga birlashtirish esa ishlab chiqarish faoliyatini ijtimoiy rivojlanish maqsadlari bilan uyg‘unlashtirish imkonini beradi. Natijada sport infratuzilmasini rivojlantirish va mahsulot sifatini takomillashtirish jarayonlari o‘rtasida o‘zaro manfaatli hamkorlik shakllanishi mumkin.

Shu bilan birga, real foydalanish kuzatuvlari standartlashtirilgan laboratoriya sinovlari va majburiy sertifikatlash jarayonlarining o‘rnini bosmaydi. Ular mahsulot xavfsizligi va ekspluatatsion xususiyatlarini yanada chuqurroq o‘rganishga xizmat qiluvchi qo‘shimcha axborot manbai sifatida qaralishi zarur.

Conclusion — Xulosa

Sport inventarlari ishlab chiqaruvchi korxonalarda mahsulot sifati va xavfsizligini boshqarishning samaradorligini oshirish innovatsion-investitsion faoliyatni rivojlantirishning muhim sharti hisoblanadi. Mazkur jarayonda laboratoriya sinovlari, real foydalanish sharoitidagi kuzatuvlar va servis natijalarini o‘zaro bog‘lash mahsulot sifatini uzluksiz takomillashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Tadqiqotda ishlab chiqilgan “jonli laboratoriya” modeli mahsulot sifatini boshqarishda uzluksiz qayta aloqa tizimini shakllantirishga asoslanadi. Ushbu yondashuv ishlab chiqaruvchi korxonalarga mahsulotlarning texnik va ekspluatatsion xususiyatlarini kompleks baholash, aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish va yangi innovatsion yechimlarni ishlab chiqish imkonini beradi.

“Baliqchi sport inventarlari sinov markazi”ni tashkil etish bo‘yicha ishlab chiqilgan taklif va uning

investitsion hisob-kitoblari sinov infratuzilmasini rivojlantirishning iqtisodiy imkoniyatlarini asoslashga xizmat qiladi. Mahalla va xonadon sport obyektlarini amaliy kuzatuv tizimiga birlashtirish esa mahsulot sifatini takomillashtirish bilan bir qatorda, ommaviy sport infratuzilmasini rivojlantirishga ham xizmat qilishi mumkin.

Umuman olganda, “jonli laboratoriya” modelini sport inventarlari ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyatiga bosqichma-bosqich joriy etish mahsulot sifati, innovatsion salohiyat va raqobatbardoshlikni oshirish uchun ilmiy-uslubiy asos yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. OECD/Eurostat. Oslo Manual 2018: Guidelines for Collecting, Reporting and Using Data on Innovation. 4th Edition. – Paris: OECD Publishing, 2018.
2. ISO 20957-1:2024. Stationary Training Equipment — Part 1: General Safety Requirements and Test Methods. – Geneva: International Organization for Standardization, 2024.
3. Tidd J., Bessant J. Managing Innovation: Integrating Technological, Market and Organizational Change. 7th Edition. – John Wiley & Sons, 2020.
4. Drucker P.F. Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles. – New York: Harper & Row, 1985.
5. Xamraqulov I.B. Sport inventarlari ishlab chiqaruvchi korxonalarning innovatsion va investitsion faoliyati samaradorligini baholash metodologiyasini takomillashtirish. Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. – Farg‘ona, 2026.